

Inhoudstafel

Voorwoord	12
1. Algemene inleiding	14
1.1. Maatschappelijke en wetenschappelijke context	14
1.2. Onderzoeksvragen	15
1.3. Leeswijzer	16
Noten	17
2. De 'ontdekking' van trans*	18
2.1. De geschiedenis van trans* in de wetenschappen	18
2.2. Het actuele medische denkkader	20
2.2.1. <i>Transvestitisme/travestie</i>	20
2.2.2. <i>Transseksualiteit</i>	22
2.2.3. <i>Transgenderisme</i>	23
2.2.4. <i>De 'Standards of care' volgens de WPATH</i>	23
2.3. Kritische reflecties	25
2.3.1. <i>De paradox van natuurlijkheid</i>	26
2.3.2. <i>Sekse, gender en seksuele oriëntatie</i>	27
2.3.3. <i>De toekomst: op naar meer tolerantie?</i>	28
2.4. Bespreking van de terminologie	28
2.4.1. <i>Overzicht van veel voorkomende termen</i>	29
2.4.2. <i>Enkele richtlijnen</i>	31
Noten	33
3. Prevalentie van trans*	38
3.1. Gebrek aan gegevens	38
3.2. Prevalentie van transseksualiteit in de vakliteratuur	39
3.2.1. <i>Cijfers van Belgische genderteams</i>	39
3.2.2. <i>Verschillende soorten prevalentie</i>	40
3.3. Gegevens uit het Rijksregister	43
3.3.1. <i>Aantallen per jaar</i>	43
3.3.2. <i>Geslachtsverdeling</i>	43
3.3.3. <i>Leeftijdverdeling</i>	44
3.3.4. <i>Regio's</i>	45
3.3.5. <i>Burgerlijke staat</i>	46
3.4. Besluit	47
Noten	48
4. Rechtspositie van transgender personen	50
4.1. Mensenrechten	51

4.1.1. <i>De rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	51
4.1.2. <i>Belgische wet van 10 mei 2007 betreffende de transsexualiteit</i>	54
4.1.3. <i>De Yogyakarta-principes</i>	58
4.2. <i>Discriminatie op basis van geslacht</i>	60
4.2.1. <i>De wettelijke bepalingen op Europees niveau en de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen</i>	60
4.2.2. <i>Belgische wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen</i>	62
Noten	65
5. De situatie van transgender personen op verschillende levensdomeinen	68
5.1. <i>Tewerkstelling</i>	68
5.1.1. <i>Belang van werk</i>	68
5.1.2. <i>Statuut</i>	69
5.1.3. <i>Sectoren</i>	69
5.1.4. <i>Werkloosheidscijfers</i>	69
5.1.5. <i>Coming-out en pesterijen</i>	70
5.2. <i>Gezondheidszorg</i>	71
5.2.1. <i>Transspecifieke gezondheidszorg</i>	71
5.2.2. <i>Algemene gezondheidszorg</i>	72
5.3. <i>Onderwijs</i>	73
5.3.1. <i>Genderconformiteit 'sterker' dan heteronormativiteit</i>	73
5.3.2. <i>Gebrek aan informatie zorgt voor problemen</i>	75
5.4. <i>Beeldvorming</i>	75
5.5. <i>Sociale netwerken</i>	76
5.5.1. <i>Buurtleven</i>	76
5.5.2. <i>Familie</i>	76
5.6. <i>Partnerrelaties, seksuele voorkeur en ouderschap</i>	77
5.6.1. <i>Partnerrelaties en seksuele voorkeur</i>	77
5.6.2. <i>Ouderschap</i>	78
5.7. <i>Zelforganisaties</i>	83
5.8. <i>Sport</i>	84
Noten	86
6. De on-line survey	92
6.1. <i>Methodologie</i>	92
6.2. <i>Respon: aantallen</i>	95
6.3. <i>Sociodemografische variabelen: beschrijving van de onderzoeksgroep</i>	95
6.3.1. <i>Geslacht</i>	96
6.3.2. <i>Leeftijd</i>	96
6.3.3. <i>Burgerlijke staat</i>	97
6.3.4. <i>Kinderen en kinderwens</i>	99
6.3.5. <i>Regionale verdeling en taal</i>	100
6.3.6. <i>Nationaliteit</i>	102
6.3.7. <i>Opleiding en tewerkstelling</i>	103
6.4. <i>Identiteit en leefwijze</i>	106
6.4.1. <i>Geslacht, genderidentiteit en zelfbenoeming</i>	106

6.4.2. Bewustwording van de genderidentiteit	109
6.4.3. Leven volgens genderidentiteit: openheid, obstakels en gevolgen	110
6.4.4. Hulpvragen in verband met genderidentiteit	113
6.4.5. Seksuele oriëntatie	117
6.5. Ervaringen en reacties van omgeving	120
6.5.1. Algemeen	120
6.5.2. Familie- of vriendenkring	122
6.5.3. School	125
6.5.4. Werk	128
6.5.5. Gezondheidszorg	132
6.5.6. Politie en justitie	136
6.5.7. Officiële identiteitsverandering	138
6.5.8. Rechten en antidiscriminatie	146
6.6. Representativiteit van de studie	147
Noten	149
7. De casestudy: transgender personen op de arbeidsmarkt	150
7.1. Klankbordgroepen	150
7.2. Vakbonden	154
7.3. Arbeidsbemiddelingsinstanties	155
7.4. Goede praktijken in bedrijven: IBM	156
7.5. Goede praktijken: het opstellen van informatiebrochures en gedragscodes	158
Noten	161
8. Samenvatting en beleidsaanbevelingen	162
8.1. De juridische positie	162
8.1.1. <i>Recht op geslachtsaanpassing</i>	162
8.1.2. <i>Bescherming van recht op huwelijk en gezinsleven</i>	163
8.1.3. <i>Nood aan aangepaste antidiscriminatiewetgeving</i>	164
8.2. Opleiding en tewerkstelling	164
8.2.1. <i>Nood aan informatie en bemiddelende instantie</i>	165
8.2.2. <i>Nood aan aangepaste diploma's en getuigschriften</i>	166
8.3. Gezondheidszorg	166
8.4. Onderwijs	167
8.4.1. <i>Gebrek aan correcte voorlichting en vorming</i>	167
8.4.2. <i>Specifieke richtlijnen in verband met transgender jongeren op school</i>	168
8.5. Beeldvorming	168
8.6. Ondersteuning van verenigingen	169
Noten	169
9. Bijlagen	170
1. Vragenlijst TransSurvey	170
2. Vragenlijst arbeidsbemiddelingsinstanties en vakbonden	194
3. Topiclijst interview 'Good practices'	198
10. Literatuur	200